

קהל עדת ישורון

ירושלים

שעור מורינו הרב יהודה גנס שליט"א שבת דברים – חזון, תשס"ח:

חלק ב'

בדין הבדלה בתשעה באב שחל במוצאי שבת לחולה ולקטן

בדין הבדלה כשחל תשעה באב במוצאי שבת נחלקו הראשונים, די"א (הרמב"ן והר"ן) שבשנה זו אין להבדיל כלל, וי"א (הבה"ג) שיש להבדיל במוצאי הצום, וכן נהגו וכמ"ש הרא"ש בסוף תענית, וכן פסק השו"ע בסימן תקנ"ו. עוד דנו האחרונים האם חולה הצריך לאכול בתשעה באב יבדיל בתשעה באב עצמו, וכתב בשערי תשובה שם בשם הכנסת הגדולה והברכי יוסף שיבדיל בתשעה באב, וכן כתבו עוד אחרונים, וכן הכריע הגר"ש"א שליט"א (ע' מבקשי תורה כרך א' חוברת ז').

וכל זה לענין חולה, אולם לענין קטן המנהג הוא שאוכל בלא הבדלה (ואדרבה יש בזה חשש דאתי למסרך ולעשות כן בגדלותו, ע' עירובין מ:), ואף שלענין מילה בתשעה באב כתב השו"ע בסימן תקנ"ט לתת לקטן, היינו משום דחשיב דבר אקראי, ובאיסורים דרבנן סמכינן על הסוברים דבדבר אקראי לא חיישינן לאתוי למסרך, אבל אם כל קטן יבדיל חשיב דבר שבקביעות כיון שבמחזור השנים מדי כמה שנים בא תשעה באב במוצאי שבת, וכמ"ש המשנה ברורה בסימן תקנ"ט ס"ק כ"ט, וע"ע בסימן תרכ"א ס"ג ומשנה ברורה שם לענין איסורים דאורייתא, ובמ"א שם סימן תקנ"ט).

עוד דנו הפוסקים האם עדיף להבדיל על יין או על חמר מדינה, דאף דלענין מוצאי שבת חזון (כשאינו תשעה באב) כתב הרמ"א שיבדיל על יין ויתן לקטן ואם אין קטן ישתה בעצמו, מ"מ י"ל דחלוק דין מוצאי שבת חזון שאין איסור יין שם רק מחמת המנהג, דמדינא דגמ' אין יין אסור אלא בסעודה המפסקת, משא"כ בתשעה באב לכאורה אף לחולה האוכל לא הותר לשתות יין וק"ו מסעודה המפסקת.

ואמנם יש לדון אם בזמנינו יש משקה הנחשב כחמר מדינה, דהנה בסימן קפ"ב ס"ב ובסימן ער"ב ס"ט מבואר שנחלקו הראשונים מהו חמר מדינה, דלהרבה ראשונים לא מיקרי חמר מדינה אלא במקום שאין יין מצוי כלל בשנה זו בכל המדינה, ולרמב"ם אף אם יין מצוי אם הוא ביוקר ורוב שתיית המדינה הוא משאר משקין מיקרי חמר מדינה, וברמ"א בסימן קפ"ב כתב שלענין כוס של ברכה נהגו להקל כרמב"ם, אולם ע"ש במ"ב שלענין קידוש והבדלה אין מקילים בזה, ומ"מ בסימן ער"ב ס"ק כ"ט כתב שבקידוש של בוקר נהגו להקל כרמב"ם.

ולפ"ז לכאורה בהבדלה קשה להקל ולהבדיל על שאר משקים כיון שיש מצוי היום, וגם לרמב"ם יש לדון אם בזמננו היין נקרא יקר, ומאידך יש לדון שמכיון שאין המנהג לשתות יין כמעט רק לדבר מצוה שוב חשיב כהיין ביוקר דחשיבי שאר המשקים חמר מדינה לרמב"ם.

ויעוין גם באגרות משה (או"ח ב' ע"ה) שכתב דלא מיקרי חמר מדינה אלא משקה ששותהו אדם מחמת חשיבותו גם כשאינו צמא, ולא תה וקפה ומשקאות קלים וכדו'.

והנה בחידושי מרן רי"ז הלוי כתב ע"פ דברי הגר"א ותרומת הדשן דסעודה המפסקת חשיבא כסעודת אנינות (וכמ"ש בגמ' על ר"י בר עילאי שבסעודה זו היה כמי שמתו מוטל לפניו), ובתשעה באב דינו כדין אבלים, ולפ"ז י"א דכשם שאבל קיל בזה מאונן ומותר לו בשר ויין, כן בתשעה באב מותר לחולה בשר ויין (הגרמ"ש שולזינגר שליט"א). ואולם הגר"ש"א אלישיב שליט"א דחה את הדברים האלו ממש"כ

קהל עדת ישורון

ירושלים

באו"ז דבתשעה באב שחרית אין לחתום באמירת נחם במנחם ציון וכו', משום דבתשעה באב שחרית הרינו כמי שמתו מוטל לפניו, הרי דגם בתשעה באב חשובים אנו כאוננים, (ואמנם בשו"ע סימן תקנ"ז פסק דלא כאור זרוע, אולם מאידך הרמ"א כתב שמנהגינו לא לומר נחם כלל רק במנחה, וכתב שם הבי"ח שטעם הדבר הוא משום שהרינו כמי שמתנו מוטל לפנינו).

אולם כבר הקשו על זה מדברי השו"ע בסימן תקנ"ט ס"ז שכתב להטעים את כוס היין ליולדת, ואם תשעה באב דינו כסעודה המפסקת איך שרי היין ליולדת, ואף שביו"ד (סימן רס"ה ס"ד) כתב השו"ע שלא לתת ליולדת, כתבו שם האחרונים שהוא משום שנהגו היולדות לצום, ומשמע שמשום איסור יין לא חששו כלל. (ועל כרחך חזינן שלא כל העניינים שווים, ולא לענין כל דבר אמרינן דחשובים אנו כמי שמתו מוטל לפנינו, גם יתכן שלא גזרו חז"ל איסור בשר ויין אלא בסעודה המפסקת ולא בתשעה באב שבלאו הכי הוא יום צום).

ומאידך ראיתי מוכיחים מדברי הפסיקתא רבתי ריש פרשה ל"א שכתב, וז"ל: כיון שיצא תשעה באב מותר אדם בכל, ולמה – מפני שהוא כמתו של אדם מוטל לפניו והוא אסור לאכול בשר ולשתות יין, וכיון שנקבר המת האבל מותר וכו', ע"כ. (מבואר שבתשעה באב אסורים בבשר ויין כאונן). אולם עיקר דברי הפס"ר צ"ב, דמשמע דלאחר תשעה באב פוקעים דיני האנינות וחלים דיני אבלות, והלא לאחר תשעה באב פוקעים אף דיני אבלות, ועי' הגהות מיימוני פ"ג מתעניות ס"ד שהביא את דברי הפס"ר על תשעה באב, וצ"ע בכל זה.

ולענין הלכה, עי' בקובץ מבקשי תורה כרך א' חוברת ז' ובקובץ מבקשי תורה שיצא לאור בשנה זו, שדעת הגרש"ז אויערבאך היתה להבדיל על מיץ טבעי או בירה דחשיבי כחמר מדינה, וכן כתב הגר"ש אלישיב להבדיל על מיץ טבעי, ומאידך ע"ש שהוראת הגר"ח והגר"ז מבריסק היתה להבדיל על יין דוקא, וע"ש גם שהגר"ח העדי שדעת החזו"א היתה שבזמננו אין משקה החשוב כחמר מדינה. וע"ש עוד שכתב הגר"ש אלישיב שהחוששים שאין חמר מדינה כיום יכולים להבדיל על מיץ ענבים, דהלא מדינת דגמי שרי בסעודה מפסקת לשתות יין מגתו (מיץ ענבים).

(ולכאורה נראה שכן עדיף לעשות, משום שאם יבדיל על מיץ טבעי וכדו' יש חשש שלא יצא כלל ידי הבדלה, משא"כ בהבדלה על מיץ ענבים אין אלא משום חשש מנהג).

ובספר שמירת שבת כהלכתה (פס"ב הערה קי"ד) הסתפק אם המבדיל על מיץ ענבים ישתה רביעית כדי שיוכל לברך ברכה אחרונה, או שישתה רק כמלא לוגמיו, ואלם בשו"ת דברי מלכיאל (הובא בקובץ מבקשי תורה שיצא לאור עתה) כתב שלא ישתה אלא כמלא לוגמיו.

והנה אף שבתשעה באב לא נתקנו שיעורים, וחולה אין צריך אומד, מ"מ כתב הביאור הלכה שאדם בריא שחושש להדבק חלילה במחלת החולירע יאכל וישתה לשיעורים, (ובביאור החילוק כתב הגר"ש אלישיב שם בקובץ מבקשי תורה דדוקא חולה אין צריך אומד, משא"כ בריא שאוכל רק למנוע חולי).

ולפ"ז יש מן המורים שמורים כן למעוברות בזמננו, שיש להן לשתות לשיעורים (דאף דמדינת דגמי מעוברת חייבת לצום, מ"מ בזמננו נחלשו הדורות, ועי' בהערות הגרש"ז אויערבאך זצ"ל לספר הליכות ביתה שהיקל יותר מזה), ויש להסתפק במי שנוהגת כן (לשתות לשיעורים) איך תבדיל, הלא אינה יכולה לשתות מלא לוגמיה. ולכאורה ראוי שתטעים לתינוק, ובלאו הכי ראוי שתעשה כן כיון שנהגו הנשים שלא לשתות מכוס הבדלה, וכמ"ש במשנה ברורה סימן רצ"ו ס"ק ל"ה, וגם הלא לא גרע תשעה באב ממוצאי שבת חזון דעלמא שנהגו להטעים את היין לתינוק.